

SVETI BARBARI

O AMERIČKOJ BEAT LITERATURI I JOŠ KOJEČEMU

Na ovome svijetu
hodamo krovom pakla
gledajući cvijeće

(ISSA, 17/18. st.)

Iluzija je prosvjetljenje, prosvjetljenje je iluzija,¹⁾ kaže možda najlucidnija, ali svakako najtragičnija izreka zena. Zen-budizam, ta kinesko-japanska modificirana verzija starijeg budizma i taoizma jeste filozofsko-religiozni sustav koji kao krajnji cilj teži ka istinskoj spoznaji, postavlja doživljaj satorija (prosvjetljenja). Poznato je već da je zen uveliko utjecao na većinu beat pisaca koji su se kao generacija oformili pedesetih godina u San Francisku. Vrhunski zakoni zena: intuicija (jer spoznaja mora biti direktna, bez posredstva intelekta), neposrednost i spontanost doživljaja i nemogućnost adekvatnog izričaja svojih najdubljih spoznaja i doživljaja riječima, provlače se kroz cjelokupno literarno djelovanje tih modernih Robinzona, otpadnika od kastriranog građanskog društva. Način beatničkog života, danas već suviše poznat i vulgariziran, utjecanje brzini i jazzu („vrući“ beatnici), ili aktivnoj meditaciji i intuiciji zena („hladni“, „smireni“), njihova premisa života: živjeti sada, što dublje i što intenzivnije, povratak iskonskim vidovima života, njihov nemoćan protest i vapaj što ih odvodi u jedan svijet za sebe i u sebi — sve je to ograđivanje od tog ludog, ludog svijeta.

Dean Moriarty, junak Kerouacovog romana *ON THE ROAD*, romana koji je popularizirao naziv „beat generacija“, jeste Hamlet trenutka i jedan novi Till Eulenspiegel, no samo u smislu junaka koji je lutalica i koji nema svoje mjesto ni svoje vrijeme. Dean, taj *andeo ludak i skitnica* kao i svi ostali beatnici, stalno nešto iščekuje, on je vječito u potrazi za nečim. Predmet njihova traganja je spiritualne prirode i to je ne toliko putovanje po prostoru koliko više kretanje u njima samima. Zahtijevajući punu slobodu i priznanje individuuma, oni slave i Boga, i Lucifera, ali i sebe. *Beat generacija je pjesma, pjesma prednjih uličnih vrata, biblijska pjesma, otrovna pjesma, Lucifer je silan, Lucifer je prvi slobodni mislilac, Lucifer je vječni buntovnik, živio Lucifer!*²⁾ kaže G. Corso u članku o beatnicima.

Glavno pitanje nije ni zašto, ni kuda, već KAKO ŽIVJETI, kao što od Gulivera naovamo traje sumnja šta treba učiniti s vlastitim vremenom koje nam je dodijeljeno. Oni žive na cestama, po čumezima, u malim grupama koje su svijet za sebe, i u jednoj tako reći promiskuiranoj religiji koje se raspon kreće od mističizma, Krista, Mojsija,

Budde i zena, pa sve do novog Proroka, Ginsberga, kome je sve Sveto i spoznatljivo samo, kao što kaže zen (da parafraziram D. T. Suzukija, danas najboljeg predstavnika zena); treba postati cvijet ako se želi spoznati cvijet, a to znači doživljavati kao cvijet i biti cvijet, čime saznajemo i sve tajne svemira što ujedno uključuje i sve tajne moga Ja. Ginsberg, koji to nešto pojednostavljuje i ubrzava (kao što je i sav *beat zen* — amerikaniziran zen), u pjesmi *SUTRA Suncokreta* kaže: ... mi smo svi prekrasni zlatni suncokreti negdje u dnu duše... što kontrastira zamazanoj lokomotivi, simbolu dehumanizacije i opredmećenja ljudi. Ili u dodatku pjesmi *Howl* (4. dio): *Tko kuži Los Angeles Jeste Los Angeles.*

Kerouac i Ginsberg traže da se beat pokret shvati prvenstveno kao religiozan pokret. Na pitanje novinara za čime traga ta generacija, Kerouac odgovara: *Za Bogom!* *Htio bih da im Bog pokaže Svoj Lik.* Lawrence Lipton, kritičar i pisac naziva ih *Sveti Barbari*, što je ujedno i naslov njegove knjige o beatnicima i američkom životu.

Beatnici nisu spremni ni željni višegodišnjih priprema koje prethode satoriju (a to je uz ostalo, i odricanje od svoga ja da bi se postalo i ušlo u Sve, i tako povratio i spoznao svoj iskonski ja) pa pribjegavaju bržem, lagodnijem prosvjetljenju: drogama. U poeziji takav pristup spoznaji najuočljiviji je kod Lamantije i Mc Clurea, dok iskustva stečena izletom u visine (drogama), epskom naracijom najbolje objelodanjuje W. S. Burrough u romanu *THE NAKED LUNCH*. Pravim, ali težim putem ide Snyder, koji je i sâm dugo boravio na Istoku.

Diskutabilno je pitanje koliko su droge doprinijele povećanju kriminaliteta, no svakako je zanimljivo objašnjenje o zločinima beatnika (a da nisu bili pod utjecajem droge), koje daje jedan od prvih beat pisaca J. C. Holmes: ... mladić je nožem ubio svog druga i obratio se svojoj žrtvi: *Hvala, prijatelju, baš sam htio vidjeti šta ću osjetiti u ovakvoj prilici... Njegov zločin, to je zločin koji svirepim odsustvom Boga postaje prijek čovjeku da bi dokazao da je nešto drugo a ne samo hrpa materije [...]* *To su zločini duha, zločini protiv identiteta s drugim, zločini koji bacaju neporecivu i strahotnu svjetlost na ekstremnosti u koje su satjerani mladi u njihovoj očajničkoj potrebi za vrijednostima.*³⁾

Ta pretučena i blažena generacija (dvostruko definiranje pojma *beat* koji je jasan tek njima), generacija kojoj mnogi predbacuju neozbiljnost, bježanje od odgovornosti,

rušenje priznatih vrijednosti i konvencija društva, jest generacija koja na kraju svog puta iščekuje Svog Boga, ili satori. Kerouac u svome romanu *SATORI U PARIZU* daje definiciju satorija: *Trenutačno osvjetljenje, ili jednostavno Udarac u oko.*

Iz iskustava i opažanja tih nomada, prikupljenih na putu, putu kome pristaje gornji haiku motto, rada se jedna nova literatura. Kerouacovi romani može se reći, skoro su antikafkijanski, jer sve nekuda teče, nema kruga, sve je uhvatljivo a opet beskonačno. I u poeziji, i u prozi treba izraziti samo bitno, ono iskonsko i jedino vrijedno, ma koliko to bilo nepoetično. Treba pustiti nekontroliran izljev duše na stranice bijela papira. Automatsko pisanje, bez revizija, zakon je koji postavlja Kerouac. To dovodi do toga da se tanašna međa koja dijeli umjetnost i život briše, pa jedno postaje i prelazi u drugo. Kada je sve rečeno treba dodati još nešto, kaže Kerouac, jer iza svega stoje iracionalni razlozi pošto razlog ne može pobijediti. Pjesništvo NIJE znanost. Znanost operira u apstrakcijama kojima je aktivnost strana, a ova je opet primarna zenu. *To vrelo (kreativnost) zenova je nesvjesnost* (D. T. Suzuki). Vidljivo je da su postavke zena i beata vrlo slične, što opet ne mora značiti da je zen jedini utjecao na njih i da ga u svemu slijede. I surrealističan imao je manifest sličan Kerouacovim i Ginsbergovim manifestima.

I sam Kerouacov stil manifestira njegove ideje: to je jedna zahuktala, skoro telegrafska proza, a idealna knjiga, po njemu, bila bi beskonačna traka koja bi se mogla beskonačno čitati s lijeva na desno. Najtatalniji izraz našao je beat u prozi (ovdje donosimo i Kerouacov manifest) dok stav te generacije možda najjasnije izražava poezija: njenu divlju želju za razmišljanjem i vjeron, svijetu uprkos. Beat poezija samo nastavlja s kidanjem akademskih forma, kontroliranih emocija i svih konvencija, što su već red II svj. rat počeli pjesnici Avangarde (Rexroth, Olson, Duncan, Levortov...), a još prije i W. C. Williams, koji svoj stih prilagođuje običnom, narativnom govoru. Taj povratak kolokvijalnom govoru i antiracionalne parole u beat pjesnika, traže i novi stih-antistih i antipjesnički jezik, jezik do srži ogoljen i vulgaran. Jezik beatnika (hip-language) koji je pod velikim utjecajem jazz (kao i kompozicija proze, jer se u jazzu individualnost najjasnije izražava), pa kasnije zena, naglo postaje dio američkog idioma. Taj släng razbija vjekovnu premisu poezije i čitave umjetnosti: komunikativnost, — no slijedi tvrdnju da je prave osjećaje

nemoguće izraziti normiranim i intelektualnim jezikom. To je jedna nadasve duboko lična poezija, religiozna (ali na beat način), spontana i nedisciplinirana, eksperimentalna u stihu (ali ne i revolucionarna; začudo, mada dobro poznaju zen kulturu ipak ne iskorišćuju riječi-slike i prostornost i bjelinu stranice, kao što je namjerno ostavljena bjelina na crtežima u sumi-e slikarstvu). Pjesnički jezik skoro se poistovjećuje s kolkvijalnim govorom, sve je puno slānga i lascivnosti, koje su, kao i sve ovo ostalo, izraz potpune personalnosti. Tako tu poeziju mnogi upoređuju sa surrealizmom, dādom i američkim apstraktnim ekspresionističkim slikarstvom (J. Pollock). Svi su ti pjesnici fakultetski obrazovani ljudi pa je utjecaj tradicionalnog pjesničkog zanata ipak vidljiv.

Ginsberg koji se u mnogočemu nastavlja na Whitmana (kao i Kerouac na Twainea), stao je na žulj društvu i dospio na sud (1957) zbog svoje *vrlo duge, vrlo divne i vrlo razbarušene* (Holmes) pjesme-poe *HOWL*. Mada je pjesma protest protiv tamnih močvara duhovne klime, i obiluje bestijalnim izrazima i metaforama, ona je ipak prvenstveno apologija ljudskom duhu. Ginsbero postaje i ostaje Prorok, kako on sam sebe zove, prorok koji diže svoj glas protiv razornih dostignuća civilizacije s krajnjim ciljem pročišćenja. I sam, kaže o toj pjesmi: ...*To je afirmacija Boga individualnim iskustvom seksa, droga i ludila.*

U tom traženju novog, nekontroliranog izričaja uz Ginsberga koji je najviše eksperimentirao sa stihom, najdalje su otišli Ferlinghetti i Mc Clure. To je definitivna, smrt jampskog metra, konačna afirmacija novog ritma i stiha koji paše ekstatičnom ritmu američkog govora.

Ostaje pitanje koliko su oni doista poštivali Kerouacov zahtjev nerezvizije, jer najljepše pjesme svakako pokazuju osjećaj za formu, kontroliranu imaginaciju i barem privremenu disciplinu (Corso, Wieners, Lamantia, Snyder, a ponekad i sam Ginsberg).

U tom vječitom kretanju, u tom traganju za istinom i ljepotom koja nema samo estetsku oznaku, i trijadom satorija: mudrost — poimanje — pomirenje (kako ga raščlanjuje Holmes), oni bezobzirno jure prema kraju puta gdje ih čeka Bog, u neizvjesnosti hoće li ga dočekati. Boga ili satori, satori-boga. Satori koji je opet iluzija, jer sve jest i opet nije. Idu, a da ne znaju hoće li prije te krajnje tačke naići na Smrt, tog neumitnog suca preteških stremljenja. Svjesni rizika, prihvaćaju, jer znaju da je ovaj život jedini koji im je dan, a duhovni otac i Kerouaca i Ginsberga, Burrough kaže: *Nitko ne posjeduje život, tek onaj koji u ruke može uzeti vruću tavu posjeduje smrt.*⁴⁾ A taj dodir vrućine oni zaista i mogu i žele podnijeti.

Preostaje još da spomenemo pripadnike te grupe beat pisaca, pisaca koji su zajedno djelovali i najviše utjecali u razdoblju od 1950—1960. god. pa im i pristaje generacija. Još uvijek su aktivni, no djeluju odvojeno. Neki su se pak stišali i postali jednaki onima protiv kojih su se i borili.

No vrijeme će suditi svima jednako. To su: Ginsberg, Kerouac, Philip Whalen, Bob Kaufman, John Wieners, J. Williams, Michael Mc Clure, Corso, Philip Lamantia, Gary Snyder, Ted Joans, Le Roi Jones, Ferlinghetti te romanopisci W. S. Burrough i John Clellon Holmes. Uz njih spominju se još neki, njima bliski: Seymour Krim, F. O'Hara, P. Orlovsky, Th. Parkinson, L. Cohen...

¹⁾ Izreka i haiku uzeti iz knjige V. Devidé: Japanska haiku poezija, Zagreb, 1970.

²⁾ Članak G. Corsoa Variations on a Generation, u: Thomas Parkinson: A Casebook on the Beat, Thomas Y. Crowell Comp. New York, 1961, str. 90.

³⁾ John Clellon Holmes „The Philosophy of the Generation“, u: The Beats, izd. Seymour Krim. New York, 1960, str. 15.

⁴⁾ Ibid. Parkinson, članak A. Anseno o Burroughu, str. 109.

„Budi vrtić Zvijezda!“ — Gregory Corso

Ostario mjesec oči su moje mladi mjesec sa stopama ljudskim
ne više Romeo Sjetno lice u opijenoj rijeci obrva Luckastog Pierrea, glupavi mjesec
O moguću Mjeseče na Nebu kojemu stizemo prvi iz bezvremenih konstelacija imena
kao što je Bog moguć kao što je Sve moguće i mi dosegnut ćemo drugi život.
Mjesec poličari zemlja plaču i vojevaju u vječnosti
premda nijedna zvijezda nije uznemirena histeričnim ludacima iz Hollywooda
magnati petroleja iz Rumunjske sklapaju tajnovite poslove s mlitavim zelenim Plutoncima —
logori robova na Saturnu kubanske revolucije na Marsu?
Stari život i novi rame uz rame, hoće li katolička crkva pronaći Krista na Jupiteru
Muhamed buru u Uranu hoće li Buddhu prihvatiti na ravnodušnim planetima ili ćemo hramove Zaratuštine zateći rascvjetane na Neptunu?
Kakav se strašan novi crkveni nacrt čitavog Svemira razotkriva u mozgu umirućeg Pape?
Učelnak samo istinski je pjesnik poklanja nam Mjesec
on obećava zvijezde stvorit će nam nov svemir ako do toga dođe
O Einsteine trebao sam ti poslati svoje plamteće rukopise.
O Einsteine trebao sam hodočastiti tvojoj sjedjoj kosil
O suputnici moji pišem vam pjesmu u Amsterdamu u Kozmosu
gdje je davno nekoć Spinoza brusio svoje magične leće
pišem vam pjesmu davno nekoć
nože su moje već natopljene smrću
Ovdje ja stojim gô bez identiteta
tek s toliko sadržaja koliko ostaje od fine crne ornamentike perom prosute po mekom papiru
kao da zvijezda pričâ zvijezdi mnogostruki zraci sunčeva svjetla jednako bezbrojne misli
u jednom busenu svemira gdje Whitman bijaše
i Blake i Shelley Miltona spaziše gdje prebiva kao u zvjezdanom hramu mozgajući u svome sljepilu videći sve —
Sada vam konačno mogu govoriti voljena braćo o (jednom) neznanom mjesecu
Sivarni Vaši šćućureni u koje mu dragoj formi usred Platonskih Maglica Vječnosti
Ja sam neka druga Zvijezda.
Hoćete li jesti moje pjesme ili čitati ih
ili pak zurit i aluminijskim slijepim pločama u stranice bez sunca?
da li sanjate ili tumačite & prihvaćate činjenicu s ravnodušnim kloučima antena?
jesam li shvatljiv za vaše cvjetne svježije prijemljive očne udubine? imate li vidovitosti Boga?
Na koju će se stranu prikloniti suncokret okružen milionima sunaca?
To je moja raketa moja vlastita raketa odašiljem poruku
Tamo onkraj
Netko da me ondje čuje
Moja besmrtnost
bez čelika ili kobalta bazalta ili alema zlata ili živina sjaja
bez pasoa sredivanja ladica komadića papirnate raketne glave
bez sama sebe na kraju
iskrena misao
poruka savsim i svugdje ista
odašiljem raketu nek se spusti na bilokojem od planeta koji ju čeka
po mogućnosti pobožni dražesni planeti nema novaca
četvrti dimenzionalni planeti gdje Smrt prikazuje filmove biljke razgovaraju (kurtoazno) o drevnoj fizici i sama poezija
proizvod je drveća
posljednja Planeta gdje Veličanstveni Mozak Svemira sjedi i čeka da se pjesma spusti u Njegov zlatni džep
pridružujući se ostalim porukama zbrkanim porukama ljubavnim uzdasima pritužbama — milozvučnim kricima očaja i milionu neizrecivih nemira žaba
Šaljem vam svoju raketu čudesne kemikalije
više od moje kose moje sperme ili stanica mog tijela
jureća misao koja stremi nagore s mojom žudnjom iznenadnom poput svemira i bržom od svjetlosti
i ostavljam neriješena sva ostala pitanja za trenutak kad se opet vraćam snu u svom skrovištom zemaljskom krevetu.